

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Institutionen för socialt arbete
 Elisabeth Olin
 Prefekt

Regeringskansliet
 Justitiedepartementet
 103 33 STOCKHOLM

Remissvar avseende betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52)

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet har inbjudits att avlämna synpunkter på ovanstående utredningsbetänkande. Fakulteten ber härmed att få överlämna följande yttrande. Yttrandet är på fakultetens vägnar utarbetat av universitetslektor Gustav Svensson vid Institutionen för socialt arbete.

Bakgrunden till betänkandet är att Sverige fått kritik från såväl nationella som internationella organ för omfattande användning av häktningsinstitutet och av restriktioner under den tid som häktningen varar. De förslag som läggs fram i betänkandet syftar till att begränsa användningen av såväl häktning som restriktioner i samband med häktning. Förslagen välkomnas och de framstår också i huvudsak som väl avvägda. Till de *generella* förändringar som mottages positivt hör exempelvis förslagen om

- 1) att ytterligare alternativ till häktning, utöver de nuvarande, introduceras i form av hemarrest och områdesarrest och
- 2) att häktningstidernas längd maximeras genom tidsfrister.

Vad gäller *ungdomar* uppskattas särskilt förslagen med innebörd

- 1) att verkställigheten av häktning av ungdomar normalt ska ske på de särskilda ungdomshemmen (inte i häkten) och att barn och ungdomar över huvud taget inte ska placeras i polisarrest och
- 2) att kravet på synnerliga skäl skrivs in i lagtext som förutsättning även såvitt gäller *anhållande* av barn.

På vissa punkter innehåller dock betänkandet förslag som bör övervägas ytterligare och i något enstaka fall förslag som över huvud taget inte bör genomföras. Vilka dessa är framgår av det följande.

Föreslagna *generella förändringar*:

1) *Restriktioner*. Restriktioner i samband med häktning förekommer i dag i syfte att förhindra att den brottsmisstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning. Restriktionerna, som beslutas av åklagare efter ett allmänt bemyndigande av domstol, varierar men kan bl a innebära att den misstänkte inte får umgås med någon annan person som är intagen på häktet. En sådan restriktion innebär i realiteten att den misstänkte isoleras, något som för varje människa redan efter mycket kort tid är skadligt för den psykiska men också den fysiska hälsan.

För att så långt möjligt förhindra eller begränsa isoleringens skadeverkningar föreslås i den nya lydelsen av 24 kap 5 a § RB en indelning av restriktionerna i fyra kategorier. Tanken är att det ska ankomma på domstol att bestämma *exakt vilken typ* av restriktion som åklagaren ska ges tillåtelse att bestämma över. Två av restriktionerna utgörs av "vistelse i gemensamhet med andra intagna" (p 2) respektive "samsittning med annan intagen" (p 3).

Här förefaller det möjligt med en annan och mer ändamålsenlig indelning. Då restriktioner i allmänhet, och inte minst vad gäller umgänget, syftar till att förhindra att brottsutredningen försvåras förefaller det mer ändamålsenligt att göra en uppdelning mellan, i en punkt, "målskamrater" och i en annan punkt, "övriga intagna". En åklagare skulle alltså av domstolen exempelvis kunna ges rätt att utfärda restriktioner såvitt gäller umgänge med en eller flera målskamrater medan åklagaren inte ges motsvarande rätt vad gäller umgänge med andra intagna eftersom det redan för domstolen är uppenbart att några sådana restriktioner inte är nödvändiga.

Föreslagna förändringar såvitt gäller *ungdomar*:

1) *Terminologin*. I 24 kap 22 § RB talas om att den som är gripen, anhållen eller häktad ska "tas i förvar". Redan sedan tidigare finns i och för sig i lagtext formuleringen att den misstänkte får "förvaras" på viss plats, se t ex i andra stycket av samma paragraf. Nu föreslås emellertid flera nya regler, t ex 23 a § och 23 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, där det sägs att en person, i detta fall ett barn, ska "förvaras" på viss institution. En terminologi där det mer allmänt börjar talas om att människor "förvaras" på institution framstår som stötande. Det måste vara enkelt att i de aktuella paragraferna i LUL hitta språkliga alternativ som inte har denna nedsättande klang, t ex "placeras" eller något liknande.

2) *Unga 18-21 år*. Utredningen avstår från att föreslå någon särbehandling av unga över 18 år trots att man haft i uppdrag att överväga denna fråga. Dessa bör enligt utredningen betraktas som vuxna något som man menar är i linje med hur lagstiftaren ser på saken. I den allmänna motiveringen sägs dock att man i det enskilda fallet kan ha skäl att beakta åldern även för häktade som är mellan 18 och 21 år. Om utredningen anser att det i vissa lägen finns skäl att beakta denna ålder framstår det som tämligen enkelt att t ex i LUL ge en regel härom eftersom denna lag är tillämplig på ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år.

3) *Rätt att klaga på åklagares beslut*. Även om huvudregeln enligt betänkandet är att barn som häktas ska placeras på särskilda ungdomshem ska det ändå enligt förslaget fortsättningsvis vara möjligt att placera vissa barn på häkte. Placeringsbeslutet fattas av åklagare. Till den enskildes skydd finns alltid, sägs det i betänkandet (s 153 f), rätten att begära överprövning av en åklagares beslut hos högre åklagare. Viktigt är då naturligtvis att den enskilde blir

informerad om denna möjlighet så att det inte blir en rättighet som stannar på papperet. Detta är något som framhålls av Europa-rådets kommitté för förhindrande av tortyr (CPT) som i sin rapport från 2015 års granskning av Sverige anger att Sverige måste tillförsäkra att alla som blir berövade sin frihet av polisen blir upplysta om sina rättigheter på ett språk som de förstår (se s 6 i CPT:s rapport).

4) *Isolering*. Även mot den isolering som uppkommer i svenska häkten har det riktats kritik från internationella organ. Enligt en internationell definition föreligger isolering när en individ är instängd i en cell under 22-24 timmar per dygn och meningsfull kontakt med andra är reducerad till ett minimum. Generella ändringar föreslås som ska minska isoleringen av de häktade, vilket är bra. I betänkandet föreslås sålunda att en intagen ha rätt till minst två timmars vistelse tillsammans med annan varje dag. För ungdomar ska isolering i princip vara förbjudet. Detta föreslås genomfört genom att ungdomar ska ha rätt till minst fyra timmars vistelse tillsammans med annan varje dag. Isoleringsförbud ska dock inte gälla vid *anhållande* av ungdomar, såvida inte den anhållne ungdomen är placerad på häkte. Att något isoleringsförbud inte föreslås i detta fall sägs ha praktiska orsaker. Men eftersom utredningen förutser praktiska svårigheter att uppfylla kravet på fyra timmars samvaro med annan på *häkte* och ändå föreslår en sådan regel borde förnyade överväganden göras om inte ett isoleringsförbud skulle kunna uppställas även under tid då den unge sitter *anhållen* och placerad på annan plats än på häktet.

5) *Sekretessbrytande regel*. Med anledning av att häktade barn som huvudregel ska placeras på särskilda ungdomshem föreslås en ny sekretessbrytande regel i 26 kap 7 a § OSL. I paragrafen sägs att socialtjänstsektessen inte ska hindra att uppgift om en enskild lämnas från socialtjänsten till åklagarmyndighet eller polismyndighet om det behövs för beslut om placering eller restriktioner för en häktad. I den allmänna motiveringen till bestämmelsen sägs att tanken är att åklagaren behöver känna till vilka som vistas på ett ungdomshem för att kunna undvika att placera den häktade tillsammans med ungdomar från samma kamratkrets som denne. I specialmotiveringen sägs vidare att regeln bör möjliggöra för polis och åklagare att få information om vilka som vistas på de särskilda ungdomshemmen, vilka avdelningar de är placerade på samt uppgift om eventuell gängtillhörighet och liknande.

Den föreslagna regeln framstår som *alldeles för långtgående*. Om en rätt till information för polis och åklagare över huvud taget ska finnas, vilket man kan ha viss förståelse för, måste regeln härom vara utformad på ett mycket mer restriktivt sätt. Den föreslagna regeln bör alltså *inte* genomföras i nuvarande form.

Elisabeth Olin
Prefekt

